

39 MAG
NNO2963
71230 1996-10-30 96633

CA

nr 553

Landbouwuniversiteit

stand-van-zaken

door dr. ir. M.P.M. Vos
voorzitter College van Bestuur

nederland en de
wereld in het zicht
van de wereld-
voedseltop 1996

door W. Kok, minister-president

STAND-VAN-ZAKEN
door dr. ir. M.P.M. Vos,
voorzitter College van Bestuur

**NEDERLAND EN DE WERELD IN HET ZICHT
VAN DE WERELDOEDSELTOP 1996**
door W. Kok, minister-president

Redes, uitgesproken op 3 september 1996 bij de
opening van het Academisch Jaar 1996-1997,
te Wageningen

WELKOM EN STAND-VAN-ZAKEN

*Dames en heren, gasten van onze
Landbouwniversiteit!*

Meneer de minister-president,

U bent vandaag onze voornaamste gast. Wij zijn bijzonder ingenomen met uw komst. Niet alleen omdat u de minister-president bent, 'de baas van het land', zoals dat wat populair in de media wordt uitgedrukt.

Maar in het bijzonder omdat u zult spreken over een onderwerp, de wereldvoedselsituatie, dat ons sterk bezig houdt, zowel in menselijke zin als in wetenschappelijke zin. Dat laatste geeft onze universiteit juist die bijzondere positie temidden van de zusterinstellingen. Door uw komst en de keuze van uw thema voelen wij ons daarin versterkt.

Ook de andere vertegenwoordigers van de burgerlijke overheid heet ik met vreugde welkom, voorop de burgemeester en de wethouders van onze eigen gemeente Wageningen. En zonder iemand in het bijzonder te noemen heet ik al onze gasten welkom uit de wereld van de wetenschap en de nijverheid, dank zij de samenwerking die we met u hebben kan onze universiteit pas goed functioneren. En ik heet natuurlijk onze medewerkers en studenten welkom; u maakt deze universiteit tot de unieke instelling die zij is en waar wij samen trots op zijn. Het gaat bij deze opening van het nieuwe academisch jaar over niets minder dan de toekomst van de mensheid. Dát is het thema waarop onze minister-president straks uitvoerig zal ingaan. Hij zal het nationale en mondiale perspectief kiezen; laat ik me dan vandaag, bij wijze van opstap, beperken tot de lokale situatie.

Er dringen zich twee begrippen bij mij op om het afgelopen jaar in één keer te typeren, hectisch en historisch. Maar bij beide aarzel ik. Natuurlijk was het weer een hectisch jaar, we zijn niet anders meer gewend. Het zou vreemd zijn als het niet zo was. En historisch dan? Dat woord mag je niet te snel opeisen, maar toch: ik kan me geen jaar herinneren waarin de toekomst van de Landbouwniversiteit door zovelen is besproken én bevestigd. Dat moet over jaren toch tot de vaststelling leiden dat we bezig waren historie te schrijven. De Landbouwniversiteit lag op heel wat tafels ter beoordeling en overal werd gezegd: ja, jullie in Wageningen moeten niet alleen blijven bestáán, jullie moeten uitgroeien tot een krachtig wereldcentrum. Ik laat een hele serie rapporten onvermeld over de toekomst van de wetenschap in ons land; rapporten waarin Wageningen uiteraard ook zijn plek heeft, maar drie wil ik er met name noemen, omdat die expliciet over ons gaan. Allereerst het rapport 'De positie van de LUW in de toekomst'. Dit rapport werd opgesteld door de NRLO, de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek, in samenwerking met de Overlegcommissie Verkenningen op verzoek van de minister van LNV. Speciaal voor ons onderwijs was van belang het rapport van de commissie-Biesheuvel 'Naar een samenhangend stelsel van hoger landbouwonderwijs'. Daarin wordt een visie gegeven op de toekomstige verhouding tussen de agrarische hogescholen en de Landbouwniversiteit. En dan als laatste, maar bepaald niet het minste rapport noem ik het advies van dr. Peper, getiteld 'Duurzame kennis, duurzame landbouw'. Dit rapport mondt uit in een advies aan de minister om het Wageningse kenniscentrum nieuw vorm te geven, zodat de Dienst Landbouwkundig Onderzoek DLO en

de Landbouwniversiteit samen en met nog meer kracht als één mondiaal centrum van groene kennis kunnen acteren. In alle drie die stukken komt heel duidelijk naar voren dat onze missie ten volle wordt erkend. Wij hebben begin jaren negentig onze taakvelden aangeduid als landbouw en voeding, natuur en milieu, of anders gezegd: de voedselkolom en de groene ruimte, en die visie zien wij nu in al deze belangrijke externe stukken bevestigd. Wij hebben begrepen dat onze minister het advies-Peper in grote lijnen wil volgen. Daarmee zit hij dan vlak bij hetgeen ik hier een jaar geleden namens het college van bestuur als wenselijke ontwikkeling heb geschetst. Ik heb toen voorgesteld dat er een bestuurlijke constructie moest worden gevonden, een associatiebestuur bij voorbeeld, waaraan de Landbouwniversiteit en DLO bepaalde bevoegdheden zouden kunnen overdragen om het kenniscentrum Wageningen een kwalitatieve impuls te geven. 'Dat is goed', heb ik toen gezegd, 'voor Nederland en de rest van de wereld'.

Juist omdat wij zelf ook vinden dat het kenniscentrum Wageningen toe is aan verdere integratie zijn wij al een aantal jaren hard bezig onze interne organisatie daarop voor te bereiden. Zo zijn wij ook afgelopen jaar doorgestaan met het bij de tijd brengen van de bestuurlijke en administratieve organisatie. Om te beginnen: de positie van de onderzoeksinstituten is verder versterkt. We hebben daar nu een redelijk stabiele situatie bereikt, waardoor wij nationaal en internationaal heel goed presteren. Onze onderzoekscholen weten zich uitstekend te presenteren: het doet goed om dat te zien. Dit jaar was vooral het jaar van de onderwijsinstituten. We

hebben hun taak, hun reikwijdte en hun positie in de organisatie zorgvuldig weten te definiëren en we zijn erin geslaagd de juiste mensen te vinden om de eerste besturen te vormen. Ze kunnen nu van start. Wij verwachten veel van hen, wij verwachten namelijk dat zij in staat zullen zijn de kwaliteit van ons onderwijs en daarmee de aantrekkingskracht op studenten nog aanmerkelijk te vergroten. Daartoe krijgen de onderwijsinstututen, net als de onderzoekinstututen, grote programmatische bevoegdheden. Bevoegdheden ook die bepalend zijn voor de verdeling van de middelen binnen de faculteit. Daarom hebben we een geheel nieuw model ontworpen voor de verdeling van de personele capaciteit over de onderwijs- en onderzoekprogramma's. Ook dat is een belangrijk resultaat van de interne besluitvorming van het afgelopen jaar. We hebben zo doende binnen onze universiteit een zekere marktwerking geïntroduceerd, waarvan wij verwachten dat die tot grotere effectiviteit en efficiency zal leiden. Als sluitstuk van onze interne reorganisatie zijn we begonnen met de vorming van nieuwe werkeenheden aan de basis, eenheden die groot en sterk genoeg zouden zijn -groter en sterker dan de huidige meer dan zestig vakgroepen- om tot goed onderhandelingsresultaat te komen met de onderwijs- en onderzoeksinstututen. Want als, zoals gezegd, de instututen de programma's vaststellen voor ons onderwijs en onderzoek, dan zijn het de eenheden aan de basis die daarop kunnen intekenen; die voorstellen kunnen doen voor de uitvoering van die programma's. Om het beste van het beste te kunnen aanbieden moeten de basiseenheden niet te klein zijn, maar ook weer niet onoverzichtelijk groot. Volgens onze opvatting is er plaats voor een stuk of tien, twaalf vakgroepen-nieuwe stijl. De discussie daarover

in de faculteit moet de komende maanden worden afgerond.

Terwijl wij uit eigen beweging doende zijn een nieuwe organisatiestructuur op te bouwen bereidt de minister van onderwijs een herziening, een modernisering voor van de bestuursstructuur van de universiteiten. Ik wil daar namens het college van bestuur het volgende over zeggen. Sinds eind jaren zestig / begin jaren zeventig is de wereld ingrijpend veranderd, misschien wel in andere zin dan de veranderaars van toen op het oog hadden, maar niettemin. De universiteiten, medewerkers én studenten, zijn mee veranderd. Ik durf gerust te zeggen dat de wet op de universitaire bestuurshervorming van 1970 inmiddels is versleten. We zijn gewoon toe aan een nieuwe wet. Die moet dan volgens ons vooral helder zijn op het punt van bevoegdheden en verantwoordelijkheden. De WUB is daarin niet duidelijk, die is conform de tijdgeest van toen teveel gericht op collectieve besluitvorming. Als het erop aankomt kan niemand persoonlijk op zijn verantwoordelijkheid worden aangesproken. Het wetsontwerp dat juist vandaag in de tweede kamer aan de orde is, komt aan dat bezwaar tegemoet en dat is de belangrijkste reden waarom wij met die wet uit de voeten denken te kunnen. En wat de invloed van de studenten betreft, waar de Wageningse Studentenorganisatie een hard hoofd in heeft, daar heb ik het volste vertrouwen in. Het is de vaste overtuiging van het college dat een studentenraad, met wettelijk vastgelegd adviesrecht, een grotere invloed zal hebben, dan een studentenfractie ooit in de universiteitsraad heeft gehad. Het college is ervan overtuigd dat de nieuwe wet straks volop ruimte biedt om de stem van de studenten luid en duidelijk te laten

meeklinken. Die stem willen en kunnen wij niet missen.

Al deze bestuurlijke en administratieve activiteit eist veel en soms lijkt het té veel van onze medewerkers en studenten. Toch krijgen wij bij alle vanzelfsprekende zuchten en steunen telkens weer de nodige medewerking. Kennelijk zijn wij samen in staat het doel van dit moeilijke proces duidelijk voor ogen te houden, namelijk dat deze universiteit nog beter gaat voldoen aan haar wetenschappelijke en maatschappelijke opdracht. Dat zij nog beter zal voldoen aan de hoge verwachtingen die blijkens de genoemde rapporten ook anderen van ons hebben. Het zal ons dan toch hoop ik bespaard blijven dat wij vandaag over twee weken, de derde dinsdag van september, nog weer met nieuwe bezuinigingen geconfronteerd worden. Dat zou volstrekt misplaatst zijn.

Ik ben ervan overtuigd dat de hoge inzet van onze universiteitsgemeenschap een wervende uitstraling heeft op de belangstelling van nieuwe studenten voor onze universiteit. Na enkele magere jaren, die wij aan demografische ontwikkelingen mogen wijten, zien we nu al voor het derde achtereenvolgende jaar een ten minste gelijke instroom van eerstejaarsstudenten en dit jaar zelfs een ombuiging naar boven met enkele procenten. Daar laat ik dan de instroom aan buitenlandse studenten nog niet eens in meetellen, want onze minister telt die immers ook niet mee als het op de financiering van ons onderwijs aankomt. Ook de instroom van buitenlanders groeit elk jaar verder; ze vormen nu reeds tien procent van onze studentenpopulatie. Daarmee voldoen wij nu reeds

ruimschoots aan het streefgetal dat minister Ritzen voor de universiteiten als geheel aanhoudt, nl. 10 procent in het jaar 2010.

En zo kom ik logisch van de 'Werelduniversiteit Wageningen' uit bij het onderwerp van de minister-president, het wereldvoedselvraagstuk en de rol van ons land -ik denk dan stiekem: in het bijzonder de rol van Wageningen- bij het oplossen van dat immense vraagstuk. Als ons land zijn traditioneel sterke rol wil blijven spelen, dan zullen wij blijvend voldoende hoogopgeleide en sterk gemotiveerde deskundigen moeten kunnen inzetten. Het is immers duidelijk dat er geen uitweg bestaat uit het voortslepende probleem van de wereldvoedselvoorziening zonder een sterke kennisinfrastructuur voor zowel de voedselketen als de groene ruimte. De voedselproductie moet op wereldschaal worden omgebouwd tot duurzaam ecologisch verantwoord gebruik van de natuurlijke hulpbronnen. Dat vereist een geconcentreerde inspanning van de politiek, de wetenschap en het bedrijfsleven, een inspanning die door alle landen wordt geleverd, zeker, maar zou Nederland met zijn sterke landbouwkundige en milieukundige traditie, met zijn kenniscentrum Wageningen zeg ik dan maar weer, daarbij niet in de kopgroep moeten lopen? Dat lijkt mij een ereplicht.

Ik geef graag het woord aan onze minister-president.

TOESPRAAK VAN MINISTER-PRESIDENT W. KOK

"Over vijftig jaar zal er zo'n groot tekort aan voedsel zijn, gelet op de explosief toenemende omvang van de bevolking, dat menselijk leven weldra onmogelijk zal blijken."

Weest u gerust, dames en heren, geachte aanwezigen, ikzelf ben die mening in die scherpte niet toegedaan. Ik citeerde de opvatting van Thomas Malthus in 1795, nu tweehonderd jaar geleden. Hij kreeg geen gelijk, gelukkig niet. Toch ben ik er -kijkend naar de decennia die vóór ons liggen- niet echt gerust op, ik kom daar rond voor uit. Ondanks allerlei nieuwe technieken, ondanks het in gebruik nemen van nieuwe landbouwgronden en sterk verbeterde productiemethoden in de landbouw in de jaren die achter ons liggen, zijn er op onze aarde nog steeds rond 800 miljoen mensen chronisch ondervoed. Vijftig keer de totale bevolking van Nederland, bijna drie keer de bevolking van alle landen van de Europese Unie samen. Ondervoed temidden van overvloed, soms in hun directe omgeving en in elk geval in andere delen van de wereld. Denkt u daarnaast aan de stormachtige groei van de wereldbevolking die wordt voorspeld, 3 miljard mensen extra in de komende 35 jaar, dan ben ik ervan overtuigd dat u mijn zorgen zult delen.

Ik wil vandaag met u een aantal uitdagingen doornemen waarvoor wij ons in de wereld geplaatst zien. Misschien is het beter om te zeggen: "waarvoor wij ons zélf in de wereld geplaatst hebben". De

oplossing zullen we vandaag niet vinden, die pretentie mogen wij ons niet aanmeten. De problematiek van de wereldvoedselvoorziening is op zichzelf al bijzonder complex. Daarover straks meer. Áls het al zou lukken, ik zeg met nadruk áls, om voldoende voedsel te produceren, nu en in de komende decennia, dan is dat nog maar het begin van een oplossing. Hoe een rechtvaardige verdeling van de wereldvoedselvoorraad te verzekeren, dat is een minstens zo moeilijke opgave. En er spelen nog meer kwesties.

In de eerste plaats, men zou het haast de moeder van de wereldvraagstukken kunnen noemen, is er de bevolkingsgroei. Ik noemde al de voorspelde toename met 3 miljard personen in 35 jaar, met als resultaat dat onze aarde in het jaar 2030 bevolkt zal zijn met een kleine 9 miljard mensen. Aantallen als deze gaan ons voorstellingsvermogen al snel te boven. Daarom geef ik u een vergelijkingscijfer: 90 miljoen mensen per jaar erbij, dat is meer dan de totale bevolking van het herenigde Duitsland. Negentig procent van de toename van de wereldbevolking zal opgroeien en gevoed moeten worden in ontwikkelingslanden. Het is moeilijk voor te stellen dat de immense problemen die aan deze spectaculaire groei zijn verbonden tot een oplossing kunnen worden gebracht zonder dat de bevolkingspolitiek aan een kritische heroriëntatie wordt onderworpen. Er zijn gelukkig voorbeelden van landen waar met vormen van family planning de groei van de bevolking de laatste tijd flink is en wordt afgeremd, maar op dit terrein valt nog heel veel meer te doen. Niemand die verantwoordelijkheid draagt, mag daarvoor de ogen sluiten.

Het tweede vraagstuk is dat van ons milieu. Ook nu al zien we dat veel productie daarop een te zware aanslag pleegt. Denkt u bijvoorbeeld aan de grote belasting van de watervoorraad. Het is zeer wel denkbaar dat door optredende schaarste belangenconflicten ontstaan of scherper worden tussen verschillende categorieën van gebruikers, zoals huishoudens, industrie, en landbouw. Maar ook -en misschien eerder nog- tussen landen en regio's, waardoor we te maken kunnen krijgen - we praten over de komende 35 jaar - met mogelijk ernstige conflicten. Andere problemen die samenhangen met een niet-duurzame manier van produceren hebben onder meer betrekking op het gebruik van pesticiden en de mestproblematiek (die ook in ons land maar al te goed bekend is).

Sprekend over milieu kom ik snel bij het energieverbruik. Als de huidige trends in het verbruik van fossiele brandstoffen zich ongewijzigd voortzetten, zal de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer sterk toenemen. Met alle risico's vandien voor ons klimaat. Of denkt u aan de risico's die met nucleaire energie samenhangen. Of aan de milieuvervuiling die gepaard gaat met een intensieve exploitatie van de kolenvoorraden.

Ik noem, voordat ik nader inga op de wereldvoedselproblematiek, een ander vraagstuk dat daar wel zeer nauw mee samenhangt: de verdeling van rijkdom en welvaart. Hier raken we aan één van de kernpunten van het beleid van ontwikkelingssamenwerking: armoedebestrijding. Voeding en ontwikkeling zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ondervoeding beperkt het fysiek en geestelijk vermogen van de bevolking, hetgeen weer leidt - naast alle sociale en

menselijke drama's - tot verlies aan productiviteit. Economische ontwikkeling is dus noodzakelijk voor de verbetering van de voeding, en andersom.

Het veilig stellen van een adequate wereldvoedselvoorziening, op duurzame wijze gerealiseerd, is één van de grootste uitdagingen voor de komende decennia. Dat is duidelijk als ik de opgave voor de wereldvoedselproductie in een cijfer uitdruk: de verwachting is dat er over 35 jaar een voedselproductie nodig is die 75 tot 100% groter is dan de huidige. Een verdubbeling dus, of bijna-verdubbeling, in 35 jaar.

Als politicus zal ik me inzetten om aan die opgave bij te dragen, maar ook het werk van de Landbouwniversiteit Wageningen, van u allen dus, is van belang voor het zetten van de benodigde stappen.

Laat ik, voordat we bij de benodigde stappen komen, kort stilstaan bij het verleden teneinde daar wellicht enige lering uit te trekken.

Sinds 1970 is de wereldbevolking met ruim anderhalf miljard mensen toegenomen. Tezelfdertijd is het gelukt het aantal mensen dat te lijden heeft onder chronische ondervoeding en hongernood, met zo'n 100 miljoen te doen verminderen. Dat is mogelijk gebleken door een, historisch gezien, snelle groei van de voedselproductie en verbeterde gezondheidszorg. Per hoofd van de bevolking was er een toename van 0,8% per jaar in ontwikkelde landen en van 0,9% in ontwikkelingslanden. Deze gunstige cijfers zijn vooral het resultaat van geboekte vooruitgang in de jaren vóór 1985; sindsdien is er in de wereldwijde groei van de voedselproductie per hoofd weer wat vertraging opgetreden.

De drijvende factor achter deze ontwikkeling is een toename van de oogst per hectare geweest. In economentaal: een toename van de productiviteit. De toename van het aantal bebouwde hectares landbouwgrond was slechts bescheiden.

Groei van de productiviteit komt niet vanzelf, daar moet door alle betrokkenen hard aan worden gewerkt. In ontwikkelde landen is er - zoals wij allen hebben kunnen waarnemen - sprake geweest van een, ook letterlijk gezien, vruchtbare combinatie van innovatief ondernemerschap, een efficiënte organisatie van ondernemingen en een effectief overheidsbeleid. Ook in Nederland heeft de vergroting van de concurrentiekracht steeds als een rode draad door het agrarisch handelen gelopen. De overheid, zowel in Nederland als in andere ontwikkelde landen, heeft fors geïnvesteerd in de agrarische infrastructuur, het onderwijs en het onderzoek.

Maar ook in een aantal ontwikkelingslanden heeft men de sleutel gevonden voor een meer succesvol beleid. In grote delen van Azië heeft men, na omvangrijke hongernoden in het midden van de jaren zestig, de voedselbalans weten om te buigen naar tenminste zelfvoorziening. India is één van de voorbeelden. In de jaren zestig ging ongeveer de helft van alle voedselhulp die in de wereld werd gegeven nog naar dat land. Nu is India, ondanks ook daar een forse stijging van de bevolking, exporteur van voedsel geworden. Dat is overigens geen reden voor euforie, omdat er aan de binnenlandse verdeling van voedsel nog heel veel schort (een groot deel van de kinderen onder vijf jaar is nog steeds ondervoed). Toch kan hier worden gesproken van een forse prestatie. Helaas kan dat nog niet worden gezegd van alle ontwikkelingslanden, zeker niet in regio's elders in de

wereld. In het bijzonder in grote delen van Afrika stapelen de problemen zich steeds verder op. De vele gewapende conflicten, de politieke instabiliteit in veel landen, het klimaat en de economische condities die door de buitenwereld worden gecreëerd doen de voedselvoorziening geen goed. Investerings in infrastructuur zijn er niet of volstrekt onvoldoende van de grond gekomen.

Mag ik proberen een voorlopige balans op te maken. Fundamentele technologische innovaties hebben tot nu toe op cruciale momenten sprongen in de productiviteitsgroei teweeg kunnen brengen. Tegelijk ligt er een enorme opgave voor de wereldvoedselproductie, in kwantitatieve zowel als in kwalitatieve zin. Simpel gezegd: om aan de ene kant 3 miljard mensen extra te voeden de komende decennia en aan de andere kant dat op een duurzame wijze te realiseren. Mogen we daarvoor vertrouwen op mechanismen die ook in het verleden voor verrassend goede uitkomsten hebben gezorgd? Waarom zouden over enkele decennia nu nog onrendabele energiebronnen niet alsnóg rendabel kunnen worden? Mogen we van komende generaties niet een grotere inventiviteit dan die van onszelf verwachten, gevoed door een dán bestaand probleembesef?

Ik durf deze vragen niet met een gerust hart instemmend te beantwoorden. Natuurlijk zal de menselijke inventiviteit nieuwe wegen vinden. Het is echter zeer de vraag of die wegen naar afdoende oplossingen zullen leiden, zowel in termen van beschikbaarheid van voedsel, de verdeling ervan als duurzaamheid van de productiemethoden. Mijn zorg wordt veroorzaakt door schaal en tempo van de

huidige veranderingen op het gebied van energievoorziening, grondgebruik, enzovoort.

De wat sombere ondertoon van mijn betoog is niet bedoeld om berusting teweeg te brengen. Integendeel. Een vereende inspanning om de uitdagingen die voor ons liggen met nóg meer energie aan te pakken dan we al doen, dat is waar het op aankomt. Op duurzame wijze het potentieel aan voedselproductie verzilveren, het zal u duidelijk zijn, is hard nodig om hongernood te kunnen uitbannen. Hier is een actieve rol van overheden op zijn plaats. Niet ter vervanging van het marktmechanisme, maar als aanvulling daarop en waar nodig ter correctie. Er zullen op vele fronten, nationaal en internationaal, gecoördineerde inspanningen nodig zijn onder benutting en ontwikkeling van alle kennis en kunde die maar voorhanden is.

Laat ik enkele elementen opsommen die daartoe van prioritair belang zijn. Kennis en technologie. Goede werking van markten, zowel nationaal als internationaal. En natuurlijk, last but not least, methoden om tot meer duurzame manieren van produceren te komen.

Wat moeten we daarvoor doen? Ik maak een onderscheid tussen internationale actie en wat we in eigen land kunnen doen.

De wereldvoedselproblematiek heeft in de eerste plaats, het woord zegt het al, een sterke internationale component. Voedselzekerheid is een wereldwijde verantwoordelijkheid. Het vraagt internationale samenwerking en interventies. Om door de situatie van honger temidden van overvloed heen te breken, is

het belangrijk dat er ook groei van voedselproductie wordt gerealiseerd in de ontwikkelingslanden. Daarom moet er sprake zijn van een economisch klimaat dat bevorderlijk is voor internationale handel, een voldoende koopkrachtige vraag in de tekortregio's en daarmee ook een hoge mate van internationale solidariteit. Voorwaar geen voorwaarden waaraan de huidige wereldgemeenschap met gemak kan voldoen.

Zoals ik al zei, is het zaak dat de problematiek gecoördineerd wordt aangepakt. En ook, gelet op de urgentie, dat alle betrokkenen - waaronder politici - zich van de uitdagingen bewust zijn en daarnaar handelen.

Er zijn de afgelopen jaren verschillende topconferenties georganiseerd over de belangrijkste wereldwijde uitdagingen. In 1992 stond milieu op de agenda in Rio, in 1994 werd in Caïro over de bevolkingsproblematiek gesproken en in 1995 is er een sociale top gehouden in Kopenhagen. De Wereldvoedseltop in Rome in november van dit jaar, georganiseerd door de FAO, completeert voorlopig de staalkaart van topontmoetingen over belangrijke vraagstukken. Door in relatief korte tijd deze vraagstukken bij de horens te vatten, wordt bereikt dat de politieke agenda ermee wordt gevuld maar, belangrijker nog, dat bij de aanpak van de vraagstukken ook hun onderlinge samenhang in beeld blijft. Net als bij de andere topbijeenkomsten, zal tijdens de wereldvoedseltop zonder twijfel een actieplan worden aanvaard door de deelnemers. Daarmee wordt bereikt dat we heel grondig aandacht blijven schenken aan de verantwoordelijkheid die een ieder heeft om bij te dragen aan vermindering van de

voedselproblematiek. En aan de vraag hoe die verantwoordelijkheid concreet inhoud kan krijgen.

Natuurlijk moet dat allemaal bijdragen aan oplossingen. De bestaande internationale organisaties kunnen daarbij hun rol vervullen. Hun inspanningen zullen efficiënt en effectief moeten zijn. In Rome zal ik namens Nederland in november hartstochtelijk pleiten voor gerichte en krachtige samenwerking in VN-verband. Want momenteel is dat ook niet bepaald iets om over naar huis te schrijven. Het is soms pijnlijk om te zien dat de internationale coördinatie, mede door interne competentiestrijd tussen verschillende VN-organisaties, lang niet altijd de inhoud krijgt die nodig is.

Op internationaal niveau speelt natuurlijk ook de handelspolitiek. De laatste jaren is een aantal forse stappen gezet in de richting van liberalisering van de handel, ook op het gebied van de landbouwproducten. Ik juich die ontwikkeling van harte toe, gelet op de analyse die ik u eerder heb gegeven. Vrijmaking van handel is echter geen gemakkelijke opgave. Iedere keer opnieuw moet de algemene overtuiging dat daarvan op termijn voor iedereen een goede werking uitgaat, het opnemen tegen de verdediging van specifieke belangen. Binnenkort mogen we zonder twijfel weer de nodige staaltjes van evenwichtskunst tussen deze beide, ongelijksoortige, argumenten verwachten. In december zal de eerste ministeriële conferentie van de WTO plaatsvinden. Die beoogt, naast een evaluatie, ook vooruit te kijken naar een volgende onderhandelingsronde. Ook de resultaten van de wereldvoedseltop zullen daar, naar ik hoop, hun rol spelen. Als Europees politicus zie ik het als een

noodzaak dat de Europese Unie op die ministeriële conferentie met één mond spreekt. Dat vergroot de kracht van de argumenten en de geloofwaardigheid van de Unie.

In een beschouwing over de wereldvoedselproblematiek kan het Europees landbouwbeleid niet ontbreken. Het is in een aantal opzichten succesvol geweest, dat kan zonder meer worden gesteld. Het beleid heeft bijgedragen aan een sterke productiviteitsgroei en daarmee aan een sterk toegenomen landbouwproductie in de Europese Unie. Mede daardoor heeft de Europese Gemeenschap zich in zo'n twintig jaar tijd ontwikkeld van netto importeur van de belangrijkste voedselproducten tot exporteur op wereldmarkten. De oorspronkelijke doelstellingen van het beleid zijn daarmee voor een groot gedeelte bereikt. Ik noem het veilig stellen van de voedselvoorziening, de stabilisatie van markten, een hogere productiviteit en het veilig stellen van een redelijk inkomen voor de landbouwbevolking.

Het succes van het gemeenschappelijk landbouwbeleid kent echter ook schaduwzijden. Boterbergen en melkplassen zijn al te bekende uitwassen geweest. Die overschotten waren het gevolg van een stelsel van garantieprijzen, waardoor het aanbod van landbouwproducten niet erg reageerde op ontwikkelingen in de vraag ernaar. De overschotten werden vervolgens met fikse subsidies op de wereldmarkt afgezet. Een praktijk die alleen al vanwege de kosten op termijn niet te handhaven viel. Daar komen dan nog bij de afspraken in het kader van de GATT, die een liberalisering van de landbouwmarkten als basis hebben. De toekomst van

het gemeenschappelijk landbouwbeleid zal daarom de komende jaren ter discussie staan, ook gelet op de beoogde toetreding op enig moment van Midden- en Oosteuropese landen tot de Europese Unie. De discussie begint volgend voorjaar - onder ons voorzitterschap - en moet ruim vóór het eind van deze eeuw haar beslag krijgen. Het zal niet makkelijk zijn om de lidstaten, met hun uiteenlopende benaderingen en belangen, bij elkaar te houden. Het zal moeten blijken of de veranderingen in het denken over de samenhang in de wereldproblemen serieus kunnen worden vertaald op diverse beleidsterreinen, ook in het landbouwbeleid. Want ontegenzeggelijk zijn de doelstellingen van het landbouwbeleid aan het veranderen. Natuurlijk spelen de oorspronkelijke doelstellingen hun rol, maar wat vroeger slechts randvoorwaarden waren worden steeds meer de bepalende factoren. Ik denk dan met name aan milieu. Als we dat serieus nemen, en dat doen we gelet op de intenties die tijdens topbijeenkomsten worden onderschreven, zal dat ook zijn vertaling moeten krijgen in een duurzaam landbouwbeleid.

Dames en heren,

Europa is relatief gezien een bevoordeelde regio in de wereld. De voedselvoorziening is eigenlijk geen probleem dat ons direct raakt. Toch mogen we niet vergeten dat het ontzettend veel mensen elders in de wereld, meestal volkomen buiten hun schuld, wél raakt. Om de uitdagingen die ik heb genoemd ook maar enigszins tot een begin van oplossing te brengen, is heel erg veel kennis vereist. Daaraan zullen we ook vanuit Nederland moeten werken. Kennis, de WRR spreekt van "groene" hersens, gecombineerd met

"groene" vingers. Het hele kennisinnovatiesysteem moet daarop gericht zijn. Dat betekent nogal wat. Het betekent dat boeren goed moeten zijn opgeleid, niet alleen in Nederland, en dat moderne technologieën wereldwijd beschikbaar zijn. Er zal nog veel kennis moeten worden ontwikkeld, maar een minstens even grote rol is weggelegd voor wereldwijde overdracht van kennis en technologie.

Het is bij dit punt dat u uitdrukkelijk in beeld komt. Het Nederlandse agrarisch kennissysteem heeft een uitstekende reputatie weten op te bouwen, nationaal en internationaal. Wageningen draagt daar zeker aan bij. Ik hoop dat in de toekomst de behoedzaam opgebouwde reputaties hoog kunnen worden gehouden. Dat zal niet vanzelf gaan. De wereld van wetenschap en technologie wordt de laatste jaren flink op zijn kop gezet. Technologische veranderingen worden complexer. Interessante toepassingen vinden steeds vaker plaats op de grensvlakken van de verschillende wetenschaps- en technologiegebieden en vragen dan ook om samenwerking van disciplines die niet van oudsher veel met elkaar te maken hebben gehad. Dat merkt u ook. Om een vooraanstaande rol te kunnen blijven spelen bij de ontwikkelingen in de landbouwwetenschap moeten allerlei vakgebieden aan elkaar worden geknoopt. U zult steeds vaker te maken hebben met - misschien ook vertakkingen van - chemie, natuurkunde, biologie, maar ook met sociale en juridische aspecten. Niet alles moet worden vastgelegd, maar enige mate van institutionalisering van de kruisverbanden kan behulpzaam zijn. Er zal dus op meerdere vlakken integratie moeten plaatsvinden. Toepassingsgericht en fundamenteel onderzoek zal dichterbij elkaar moeten komen, terwijl

ook de klassieke landbouwwetenschappelijke disciplines de banden met andere wetenschapsgebieden zullen moeten versterken.

De organisatie van uw werk moet daarop inspelen, een notie die ook in het rapport van de heer Peper is neergelegd. Als dat snel en adequaat gebeurt, kan wat nu ontegenzeggelijk een bedreiging is voor de positie van het landbouwonderwijs en -onderzoek in Nederland, worden omgezet in een uitdaging, een reële kans op verbetering. Ik ben ervan overtuigd dat u dat zult doen. Als er namelijk één sector is in Nederland die in het verleden heeft bewezen het vermogen te bezitten bedreigingen om te zetten in uitdagingen, is het de landbouwsector en het daaraan verbonden onderwijs.

Een manier waarop die uitdaging kan worden opgepakt, lijkt om toe te werken naar een situatie waarin Wageningen zich meer zal toeleggen op de bovenkant van de opleidingen en voor de eerste fase zal gaan samenwerken met andere universiteiten zoals die van Utrecht. Door samenwerking met ook andere instituten zou er een hecht netwerk kunnen worden gecreëerd.

Als ik de standpunten van de betrokkenen tot me neem, dan zie ik dat een dergelijke constructie in grote lijnen breed wordt onderschreven. Het kabinet zal binnenkort een standpunt innemen. Ik kan u verzekeren dat wij de opvattingen van de betrokken partijen serieus zullen nemen.

Met ontwikkelingssamenwerking kan Nederland bijdragen aan verbetering van de wereldvoedsel-problematiek. Ik noemde al de problemen die samenhangen met een te beperkte koopkracht in veel

ontwikkelingslanden om in de voedselbehoefte te kunnen voorzien. Met geld voor ontwikkelings-samenwerking probeert Nederland bij te dragen aan een intensievere en duurzame landbouw- en plattelandsontwikkeling in die landen, maar ook aan bijvoorbeeld gezondheidszorg, voedingsverbetering, onderwijs en stedelijke armoedebestrijding.

In de sfeer van ontwikkelingssamenwerking is kennis eveneens van toenemend belang. Het is belangrijk ons te realiseren dat kennisoverdracht vanuit geïndustrialiseerde landen en landen met geavanceerde landbouw géén eenrichtingsverkeer is. Meer en meer moeten eco-regionale omstandigheden als uitgangspunt worden gehanteerd. Dat vergt kennis van de fysieke en sociaal-economische omstandigheden ter plaatse. Vanuit ontwikkelingssamenwerking zijn initiatieven ontwikkeld om dergelijke ecoregionale programma's te verbeteren en te ondersteunen. De Wageningse onderzoek- en onderwijsgemeenschap zou daarop kunnen inspelen door met internationale en nationale landbouwkundige onderzoekinstellingen concrete programma's op te zetten en uit te werken.

Dames en heren,

Malthus heeft geen gelijk gekregen. De Club van Rome ook niet, in ieder geval niet op alle punten. Maar we mogen er lang niet zeker van zijn dat deze brengers van sombere boodschappen later in de tijd niet alsnog in het gelijk worden gesteld. Want hoezeer pessimisme ook een slechte raadgever is om aan de toekomst te werken, zonder reusachtige inspanningen door alle betrokkenen zullen de pessimisten wel degelijk gelijk kunnen krijgen. De huidige situatie

rond de wereldbevolking, het milieu en de voedselvoorziening, gecombineerd met verwachte trends, geven mij aanleiding voor de wat bezorgde ondertoon van mijn betoog. Vanuit de luxe positie van lid van een geïndustrialiseerde samenleving mogen we daar niet in berusten, dat is mijn diepgewortelde overtuiging.

De komende maanden en jaren zullen zich zowel voor u als voor mij natuurlijke momenten voordoen om betrokkenheid bij de wereldvoedselproblematiek te tonen en ook daadwerkelijk acties te entameren die tot verbetering kunnen leiden. Voor u is het haast dagelijks werk, dat zal moeten worden verricht in een omgeving die zich de komende tijd gaat aanpassen aan veranderde omstandigheden.

Voor mij zelf staat in november de wereldvoedseltop op het programma. Ik heb enkele van mijn gedachten over de toekomst met u willen delen. Ik hoop daarmee bij te dragen aan discussie en actie in het teken van een wereld die voedsel kan bieden aan alle monden en dat bovendien weet te doen op een manier, waarvoor ons nageslacht later dankbaar zal zijn.
Duurzaam dus.

Ik dank u voor uw aandacht en wens u een vruchtbaar nieuw academisch jaar.